

О Т Ч Е Т **ЗА РАБОТАТА НА НАЦИОНАЛЕН ПАРК-МУЗЕЙ** **„ШИПКА-БУЗЛУДЖА“ ПРЕЗ 2023 ГОДИНА**

ПРИОРИТЕТНИ ЗАДАЧИ ПРЕЗ 2023 г.

1. Участие на Национален парк-музей (НПМ) „Шипка-Бузлуджа“ в организацията на националните чествания, посветени на 145-тата годишнина от Освобождението на България от турско робство, 155-тата годишнина от подвига на обединената чета на Хаджи Димитър и Стефан Караджа и 146-тата годишнина от Шипченската епопея.

2. Опазване и научна обработка на съхраняваните във фонда на музея движими културни ценности.

3. Документиране на собствеността на предоставеното за управление на музея държавно имущество.

4. Организиране и провеждане на процедура по реда на Закона за обществените поръчки за избор на изпълнител на проекта за реставрация и консервация на Паметника на свободата.

5. Организиране и провеждане на процедури по реда на Закона за обществените поръчки за избор на изпълнител, който ще осъществява независимия строителен надзор по време на изпълнението на включените в проекта за реставрация и консервация на Паметника на свободата строително-монтажни работи.

Дейността на НПМ „Шипка-Бузлуджа“ през 2023 г. се определяше до голяма степен от закъснялото приемане на държавния бюджет. Наложеният в тази връзка ограничения върху поемането на нови финансови ангажменти в условията на удължено изпълнение на бюджета от предходната година доведе до ограничаване на част от планираните разходи. Това стана причина някои от включените в годишния план за работа на музея дейности да не бъдат изпълнени. Независимо от това, през отчетната година екипът на НПМ „Шипка-Бузлуджа“ положи усилия и успя да реализира част от поставените задачи, изпълнението на които е представено в настоящия отчет.

I. ОТДЕЛ „ФОНДОВЕ“

В изпълнение на годишния план на музея през 2023 г. дейността на отдела бе насочена към попълване на фондовите сбирки с нови документи, снимки и други архивни материали, обработка на новопостъпилите материали, участие в подготовката на организираните през годината временни експозиции с движими културни ценности и предмети от фондовете на музея.

През отчетната година в научно-спомагателния фонд на НПМ „Шипка-Бузлуджа“ постъпиха 11 броя материали. В резултат на това към 31.12.2023 г. наличният музеен фонд включва 24736 движими културни ценности и предмети, от които: 10893 броя – инвентирани в основния музеен фонд, 13836 броя – в научно-спомагателния фонд, а седем броя – в обменния фонд.

Всички движими културни ценности и предмети са заведени в инвентарните книги. За новопостъпилите е изготвена необходимата документация съгласно изискванията на Наредба Н-6/11.12.2009 г. за формиране, управление и идентификация на музейните фондове.

На основание на чл. 29, ал. 5 и 6 и чл. 30, ал. 1, т. 2 от Наредба Н-6/11.12.2009 г. за формиране, управление и идентификация на музейните фондове, със Заповед № 169/20.11.2023 г. на директора на НПМ „Шипка-Бузлуджа“, бе извършена задължителната годишна инвентаризация на движимите културни ценности от благородни метали, включени в основния фонд на музея. Резултатите от инвентаризацията са отразени в Протокол № 1/07.12.2023 г. Липси не са констатирани. Състоянието на инвентираниите в музейните фондове движими културни ценности и предмети е добро.

На основание на чл. 29, ал. 5 и 6, чл. 30, ал. 1, т. 3 и чл. 30, ал. 2, т. 3 от Наредба Н-6/11.12.2009 г. за формиране, управление и идентификация на музейните фондове, със Заповед № 170/20.11.2023 г. на директора на НПМ „Шипка-Бузлуджа“, бе извършена задължителната годишна инвентаризация по репрезентативния метод на движими културни ценности и предмети от основния и научно-спомогателния фонд на музея. Резултатите от инвентаризацията са отразени в Протокол № 1/21.12.2023 г. Липси не са констатирани. Състоянието на инвентарите в музейните фондове движими културни ценности е добро.

През 2023 г. 227 броя движими културни ценности от фонда на НПМ „Шипка-Бузлуджа“ бяха включени във временни експозиции, представени в градовете Разград, Стара Загора, Берковица, Монтана, Ямбол, Плевен, Шумен, Карлово, Габрово, Велико Търново и Етрополе.

През отчетната година уредниците в отдела даваха консултации и предоставяха за ползване материали от фонда на специалисти-историци, граждани, студенти и ученици.

Проведена беше среща с Илия Кръстев – потомък на опълченеца от 1-ва дружина Кръстю Попкиров, който предостави за проучване на музея лични вещи и материали.

За всички организирани през 2023 г. от НПМ „Шипка-Бузлуджа“ прояви се събираха публикуваните в пресата материали, както и плакати и покани, които своевременно се завеждаха в Научния архив на музея.

През 2023 г. уредникът в отдел „Фондове“ Георги Стойков участва в подготовката и реализацията на проект „Реставрация на движими културни ценности (художествени произведения) от фонда на музея, участващи във временни експозиции на НПМ „Шипка-Бузлуджа“ и изложби, отбелязващи годишнини на български художници“. Той предвижда изпълнението на дейности по консервация и реставрация на 37 броя движими културни ценности от сбирка „Художествена“ на основния музейен фонд. Проектът се финансира по обявена от Министерството на културата конкурсна сесия „Дейности по опазване и представяне на движимото културно наследство и визуалните изкуства в музеите и художествените галерии“. Неговото финализиране предстои да бъде завършено през лятото на 2024 г.

II. ОТДЕЛ „НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА И ЕКСПОЗИЦИОННА ДЕЙНОСТ“

В изпълнение на задачите, заложи в годишния план за 2023 г., специалистите от отдела насочиха усилията си към:

а) подготовка на честванията на 145-тата годишнина от Освобождението на България от турско робство, 155-тата годишнина от подвига на обединената чета на Хаджи Димитър и Стефан Караджа и 146-тата годишнина от Шипченската епопея.

б) поддържане на постоянната експозиция на музея в Паметника на свободата и откритите експозиции в парковете „Шипка“, „Бузлуджа“ и „Шейново“;

в) изработване на временни експозиции;

д) участие в научни конференции;

е) публикуване на резултатите от направените проучвания.

Експозиции

1. Паметник на свободата

През изминалата година постоянната експозиция в Паметника на свободата бе поддържана в добър вид. Витрините се почистваха редовно. Проблемите, възникващи в процеса на работа, своевременно се отстраняваха. В монумента е монтирана и действа система за видеонаблюдение, с пултове за наблюдение, разположени в административната сграда на музея на връх Шипка и в Паметника на свободата. По всички етажи са разположени пожарогасители. Поддържаната постоянна температура от 17 – 18 градуса се отразява благоприятно върху състоянието на включените в постоянната експозиция движими културни ценности.

Като най-сериозен проблем продължава да стои решаването на въпроса с проникващата в паметника влага. В резултат на това цокълът около стълбите, водещи към панорамната площадка на места е обелен или напълно липсва. При проливни дъждове вода тече в каменния тунел, отвеждащ към експозицията и североизточната стена на костницата. Проблемът частично е овладян с разположените по етажите на паметника влагоизсушители. Тежките метеорологични условия и широките температурни амплитуди на връх Шипка, силните ветрове и честите случаи на директни попадения на мълнии върху паметника са причина за откъртване на части от фугировката на фасадата. Това създава предпоставки от нараняване на музейните работници и хилядите посетители на монумента. От ремонт и реставрация се нуждае каменната настилка около монумента, която на места е увредена.

В изпълнение на заповед № 162/07.11.2023 г. на Директора на музея всеки месец специалисти от отдела извършваха проверка на съдържанието и състоянието на постоянната експозиция в Паметника на свободата и книгата, в която се описва нейното състояние. Докладите се представяха на ръководството на НПМ „Шипка-Бузлуджа“.

2. Външни експозиции

През 2023 г. откритата експозиция в Национален парк „Шипка“ се поддържаше в добър вид. Тревните площи около Паметника на свободата, Голямото руско гробище, Големия руски паметник, батареите на Предната позиция и паметниците край пътя, водещ към върха се окосяваха редовно. Почистени от храсти и наноси бяха паметниците на 3-та и 5-та опълченски дружини, изградени на североизточния склон на връх Шипка. Заради недостига на работници и отдалечеността от Паметника на свободата, Командният пункт на генерал Столетов и Зимната войнишка землянка, намиращи се на Главната позиция, през отчетната година останаха затворени за посещение.

Паметниците, разположени в Национален парк „Бузлуджа“, бяха редовно почиствани и поддържани. За поредна година паметниците в „Парка на победата“ при с. Шейново, община Казанлък, отново останаха в страни от работата на отдела. Като задача за 2024 г. остава изпълнението на указанията на Главна дирекция „Инспекторат за опазване на културното наследство“ към Министерството на културата за почистване и реставрация на Паметника на победата. Установеното през годините добро сътрудничество между НМП „Шипка-Бузлуджа“ и кметството в с. Шейново позволи тревните площи около този монумент и през 2023 г. да бъдат поддържани в добро състояние.

3. Временни експозиции

През изтеклата година специалистите от музея изготвиха 23 временни експозиции. Освен информационните табла и други нагледни материали, в 12 от тях бяха представени движими културни ценности от фонда на музея.

Представената през февруари, април, юли и септември 2023 г. в Стара Загора, Шумен, Карлово и Чирпан временна експозиция „Ний летиме от Балкана мощни Шипченски орли“ бе организирана съвместно с Държавния военноисторически архив във Велико Търново и Литературно-художествена музей „Чудомир“ – Казанлък, които предоставиха движими културни ценности и архивни материали, съхранявани в техните фондове.

С партньорството на Държавен военноисторически архив, Държавен архив – Габрово, Държавен архив – Стара Загора, и Българската телеграфна агенция, музеят подготви представената в рамките на Национално честване „Шипченска епопея“ `2023 изложба „Свобода без граници“, посветена на космонавтите, посетили Паметника на свободата.

Реализираните временни експозиции спомогнаха за по-пълното представяне на националноосвободителните борби на българския народ през епохата на Българското възраждане и дейността на музея пред туристите, посещаващи Паметника на свободата и паметника на Хаджи Димитър на връх Бузлуджа, обществеността и гостите на градовете Разград, Стара Загора, Берковица, Монтана, Ямбол, Плевен, Шумен, Карлово, Габрово,

Велико Търново, Етрополе, Казанлък, Калофер, София и Чирпан, с. Змейово, община Стара Загора и с. Копринка, община Казанлък (вж.: Приложение № 1 и Приложение № 2).

Участие в научни конференции

д-р Чавдар Ангелов, Научна конференция „Чудомир – познатият Непознат“, Литературно-художествен музей „Чудомир“ – Казанлък, 31.03.2023 г., доклад на тема: „Приносът на Георги Чорбаджийски за опазването на спомена за Бузлуджанската епопея през 20-те години на ХХ век“.

д-р Чавдар Ангелов, Национална научна конференция „Балканските войни (1912 – 1913): Героизъм и трагизъм“, Военна академия „Г. Ст. Раковски“ – София, 15.06.2023 г., доклад на тема: „Бойните действия на българския гарнизон на Одринската крепост по време на Втората Балканска война“.

д-р Чавдар Ангелов, Национална научна конференция „Памет за Апостола“, Национален музей „Васил Левски“ – Карлово, 23.11.2023 г. – 24.11.2023 г., доклад на тема: „Отбелязването на стогодишнината от гибелта на Васил Левски в Казанлък и региона“.

Даниела Димитрова, Национална научна конференция „Музеят отвътре – времена, пространства, публики“, Регионален исторически музей – Благоевград, 18.05.2023 г. – 19.05.2023 г., доклад на тема: „Паркът като музейно пространство. Откритата експозиция на Бузлуджа – три паметника от три епохи“.

Деница Рахнева, Национална научна конференция „Памет за Апостола“, Национален музей „Васил Левски“ – Карлово, 23.11.2023 г. – 24.11.2023 г., доклад на тема: „Места на почит към паметта на Левски в Казанлък“.

Публикации

В различни специализирани и научно-популярни издания бяха обнародвани следните научни и научно-популярни разработки на специалисти от музея:

Ангелов, Чавдар. По въпроса за изграждането на първите български паметници в Шипченския проход – В: Нови документи и изследвания. Т. 3. Васил Левски, българските възрожденци и техните музеи. София – Карлово, 2023, с. 197 – 221.

Ангелов, Чавдар. Борбата на българите от Казанлъшкия край срещу османското владичество в творчеството на Димитър Чорбаджийски – Чудомир – В: Под шарената черга. Чудомир рисува и разказва. Велико Търново, 2023, с. 219 – 231.

Специализирани справки

Специалистите на музея изготвих 20 справки за участието на Божил Георгиев Джуров, Марко Донеv Арабаджи, Петър Николов Кантарджиев, Иван Василев, Петко Христов, Петър Габе, Петър Иванов Кунчев, Христо (Хицо) Лазаров Начев (Нечев), Никола Мойнов Астарджиев, Иван Дечев (Дейнов) Маринов (Юзбашията), Тодор Илиев Попов, Никола Радев (Кольо Радев, Рачев) – Черкеза, Иван Минчев (Йото Милев Фандъшки), Антон Андреев Иванов – Габровчето, Христо Иванов Епитропов Хаджикирков, Стойко (Стайко) Колев Стайков (Славчев), Андрей Матев (Матеев, Матакев), Христо Петров, Ангел Георгиев – Комитата, Георги Буздрев в редовете на Българското опълчение.

В отговор на постъпили в деловодството на НПМ „Шипка-Бузлуджа“ заявления за издирване на информация бяха извършени други девет проучвания и справки за:

- Ботевите четници, участници в Българското опълчение, Атанас Петров, Васил Иванов, Васил Петков Кировски, Димитър Иванов Багрянов, Димитър Кутев Ганчев, Димитър Пенев Николов, Иван Дечев Маринов, Кольо Радев, Кольо Семов Вълков, Коста Велев Попов, Хаджи Костадин Попдимитров, Марко Атанасов, Младен Павлов, Нено Иванов Ладжов, Никола Мойнов Астарджиев, Никола Нанов Стоянов, Пенко Грозев Симов, Петър Дюкмеджиев, Петър Иванов Левски, Слав Иванов Марков, Стайко Колев Славчев, Стойко Димов Колев, Тодор Илиев Попов, Хицо Лазаров Нечев, Христо Василев Бръмбаров, Христо Иванов Хаджикирков, Христо Маринов Гадевски и Янко Боянов Сидеров;

- загубите на Българското опълчение в хода на Освободителната война;
- назначените свещеници в Българското опълчение по време на войната;
- доброволеца от Новоагорската чета по време на Руско-турската война (1877 – 1878 г.) Иван Петров Делииванов.

- въоръжението на армиите на Руската и Османската империи по време на Руско-турската война (1877 – 1878 г.).

- изложбата „Свобода без граници“, предоставена на Президентството на Република България.

- клетвата на Българското опълчение.

- изграждането на барелефите на тържествения подход към Паметника на свободата.

В отговор на постъпили в деловодството на НПМ „Шипка-Бузлуджа“ заявления за издирване на информация беше извършено още едно проучване, което установи, че музеят не разполага с данни, които да потвърждават участието на лицето Минчо Стоянов в редовете на Българското опълчение.

III. ОТДЕЛ „ВРЪЗКИ С ОБЩЕСТВЕННОСТТА И РЕКЛАМА“

През 2023 г. Паметникът на свободата беше посетен от 86307 туристи, от които 79110 души са заплатили входна такса, а 7197 човека са били гости на музея в дните на отворени врати. От заплатили входна такса 44940 души са пълнолетни български граждани, 30565 са български ученици и студенти, а 3605 – чуждестранни туристи. Посочените данни сочат увеличение на посетителите в сравнение с предходната година с над 20 %.

Пред туристите са изнесени 311 беседи, от които: на български език – 286; на руски език – 14; други езици – 11. Макар и при този показател да се наблюдава леко увеличение, в сравнение с предходната година, спадът, особено на беседите на чужд език, е драстичен в сравнение с 2019 г. (последната година преди Covid-кризата и войната в Украйна: на руски език – 66, а на английски език – 32).

През туристическия сезон в Мултимедийната зала на връх Шипка работеше непрекъснато. Осъществени са 96 прожекции на документални филми за Шипченската епопея – на български и на руски език, за паметниците в района на Шипченския проход и на детския анимационен филм за Шипченската епопея. За първи път беше използвана музейната услуга „Беседа и обиколка по историческите места на територията на НПМ „Шипка“.

В интернет и фейсбук страниците на НПМ „Шипка-Бузлуджа“ бяха публикувани 99 съобщения и публикации, представящи работата на музея. За популяризиране на неговата дейност на журналисти и издатели бяха предоставяни снимков материал, историческа и туристическа информация. В рубриката „Исторически календар“ бяха публикувани съобщения за: 120 години от гибелта на Гоце Делчев; 183 години от рождението на Хаджи Димитър и на Стефан Караджа; 155 години от подвига на четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа и 140 години от първото организирано честване на Бузлуджанската епопея; 150 години от написването на баладата „Хаджи Димитър“ от Христо Ботев; 89 години от освещаването на Паметника на свободата; 180 години от рождението на Георги Бенковски, 140 години от написването на одата „Опълченците на Шипка“ от Иван Вазов.

По случай Националния празник и по тяхна молба на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ беше предоставен за прожекция филмът „Епопеята на Шипка“, а на Българското неделно училище „Васил Априлов“ в Портсмут, Великобритания, - детския анимационен филм за Шипченската епопея.

Завеждащ отдела съдейства на НД „Традиция“ за изработването на сценария за възстановката, която Дружеството представи по време на августовските тържества на Шипка. Изготвена и предоставена на Президентството на Република България беше справка за изложбата „Свобода без граници“ като съпътстващо събитие на августовските тържества. Пред БНР завеждащ отдела разказа за изложбата „120 години Храм-паметник „Рождество

Христово“ край гр. Шипка“, която по това време гостуваше в Националния музей на образованието в Габрово, отново в рамките на честванията по повод Шипченската епопея.

През отчетната година отделът се включи в подготовката на организираниите музейни изложби. Работата бе свързана с корекция на текстове, изработване на афиши и покани, изготвяне на прессъобщения и предоставяне на информация за гостуващите музейни изложби на приемащите ги културни институции. Отделът оказва съдействие на различни обществени организации и отделни творци, желаещи да осъществят различни събития и проекти на територията на НППМ „Шипка-Бузлуджа“.

Продължи работата по актуализирането и допълването на историческите справки и справките за експозицията в Паметника на свободата. Оказано беше необходимото съдействие и бяха предоставени информация, материали и консултации на музеи, организации и граждани, интересувани се от работата на музея и от неговите туристически обекти.

По случай Националния празник на Република България, честването на 155-тата годишнина от подвига на обединената чета на Хаджи Димитър и Стефан Караджа, Националното честване на Шипченската епопея специалистите от музея участваха в телевизионни и радио предавания. Продължи редовното подаване на информация към други регионални и местни информационни печатни и електронни издания.

Издателска дейност

Юбилеен календар „Някога и сега“, посветен на 90-тата годишнина от освещаването на Паметника на свободата.

Премиери на книги

При голям интерес от страна на публиката преминаха организираниите от музея през 2023 г. премиери на:

1. Стоянович, Петър. Фердинандеум. Фердинанд I и европеизацията на България, представена в избрани области на държавното управление и в обществото 1861 – 1887 – 1912. Велико Търново, 2022, 08.02.2023 г., Литературно-художествен музей „Чудомир“ – Казанлък.

2. Азинян, Бедрос. Строи се монумент. С., 2022, 26.04.2023 г., Българска академия на науките – София (Централно фоайе).

3. Радев, Иван. Йордан Йовков. Самосъздаването на белетриста. С., 2021, 31.03.2023 г., Литературно-художествен музей „Чудомир“ – Казанлък.

4. Янчев, Веселин. Армия, обществен ред и сигурност. Септември 1923 година. Провалът на едно поръчано въстание. С., 2023, 08.06.2023 г., Литературно-художествен музей „Чудомир“ – Казанлък.

5. Азинян, Бедрос. Строи се монумент. С., 2022, 23.06.2023 г., Галерия „SYNTHESIS“ – София.

6. Бонева, Вера. Васил Левски. Да възкръсне България с пълна свобода. Велико Търново, 2023, 18.07.2023 г., Литературно-художествен музей „Чудомир“ – Казанлък.

7. Бонева, Вера. Васил Левски. Да възкръсне България с пълна свобода. Велико Търново, 2023, 22.08.2023 г., Регионална библиотека „Априлов-Палаузов“ – Габрово.

Работа с деца и ученици

На 16.02.2023 г. в Културно-информационен център „Безистен“ с интерактивен музей в Ямбол д-р Чавдар Ангелов изнесе открит урок, посветен на създаването и дейността на поборническо-опълченските дружества в България в следосвобожденския период пред ученици от ПГ „Васил Левски“ – Ямбол, и ПМГ „Атанас Радев“ – Ямбол.

На 01.03.2022 г. Златина Чорева – уредник в отдел „Научноизследователска и експозиционна дейност“, изнесе открит урок за Освободителната война пред сборна група ученици от ПХГ „Св. Св. Кирил и Методий“ – Казанлък, посветен на събитията, свързани с

освобождението на България. Пред учениците беше представен и музейния филм „Епопеята на Шипка“. Събитието беше реализирано в партньорството на Общинска библиотека „Искра“ – Казанлък.

На 01.03.2022 г. Златина Чорева – уредник в отдел „Научноизследователска и експозиционна дейност“, представи пред ученици от ОУ „Никола Вапцаров“ – Казанлък детския филм „Шипченската епопея“. Събитието беше реализирано в партньорството на Общинска библиотека „Искра“ – Казанлък.

На 02.03.2022 г. Златина Чорева – уредник в отдел „Научноизследователска и експозиционна дейност“, изнесе открит урок за изграждането на Паметника на свободата пред сборна група ученици от ОУ „Георги Кирков“ – Казанлък и ОУ „Никола Вапцаров“ – Казанлък. Пред учениците беше представен и музейния филм „Епопеята на Шипка“. Събитието беше реализирано в партньорството на Общинска библиотека „Искра“ – Казанлък.

На 01.03.2023 г. Даниела Димитрова – уредник в отдел „Научноизследователска и експозиционна дейност“, изнесе открит урок пред децата от ДГ „Слънчице“ – Казанлък. В рамките на урока беше представен и детския филм „Епопеята на Шипка“.

На 02.03.2023 г. Даниела Димитрова – уредник в отдел „Научноизследователска и експозиционна дейност“, изнесе открит урок пред за освобождението на България пред ученици от СУ „Екзарх Антим I“ – Казанлък. В рамките на урока беше представен детския филм „Епопеята на Шипка“.

На 02.03.2023 г. Мая Миланова – ръководител на отдел „Връзки с обществеността и реклама“, изнесе онлайн урок за Шипченската епопея и историята на Паметника на свободата пред възпитаниците на Българското училище „Азбука“ в гр. Дъблин, Ирландия.

На 02.03.2023 г. Мая Миланова – ръководител на отдел „Връзки с обществеността и реклама“, изнесе онлайн урок за Шипченската епопея и историята на Паметника на свободата пред възпитаниците на Българското училище „Българче“ в гр. Неапол, Италия.

На 20.06.2023 г. в НПМ „Шипка-Бузлуджа“ уредниците Златина Чорева и Георги Стойков изнесоха открит урок по история пред ученици от ПХГ „Св. Св. Кирил и Методий“ – Казанлък на тема: „Априлското въстание и Руско-турската война 1877 – 1878“. По време на занятиято бяха представени възпоменателни и юбилейно медали, монети пощенски картички и литографии, свързани с Освободителната война, които се съхраняват във фонда на музея.

В рамките на поредното издание на Бузлуджа оупън фест зав. отдела участва в панела „Опознай региона: От Казанлъшката гробница до Бузлуджа“ с лекция за историческите събития и развитието на Националния парк-музей „Шипка“.

Други събития

На 23.03.2023 г. директорът на НПМ „Шипка-Бузлуджа“ произнесе слово през паметника на 9-та и 10-та опълченска дружина в Казанлък по повод 110-годишнината от превземането на Одринската крепост. Събитието беше организирано от командването на 61-ва Стрямска механизирани бригада.

Музеят бе домакин на Третото издание на фестивала „Open Buzludzha Fest“, което се проведе от 10.08.2023 г. до 13.08.2023 г. в района на „Историческа поляна“ на връх Бузлуджа.

Представители на НПМ „Шипка-Бузлуджа“ участваха в журито и награждаването на лауреатите на Осмия Национален конкурс за епическа поезия „Полковник Георги Георгиев“, проведен в гр. Шипка, община Казанлък.

IV. НАУЧНА БИБЛИОТЕКА

В изпълнение на Заповед № 140/10.10.2022 г. и Заповед № 167/30.11.2022 г. на Директора на НПМ „Шипка-Бузлуджа“, в началото на 2023 г. приключи пълната инвентаризация и организация на наличния библиотечен фонд.

Отчислените 680 броя библиотечни единици бяха бракувани.

За по-добрата организация на работата на Научната библиотека и отчитането на инвентарираните и ползваните от читатели библиотечни единици беше закупен специализиран библиотечен софтуер „АВ“. Започна поэтапното създаване на електронен каталог на научната библиотека.

През 2023 г. фондът на библиотеката беше попълнен с редица нови издания, както и такива, дарени от различни физически и юридически лица.

Практиката за предоставяне на достъп до научната библиотека на учители по история от гр. Казанлък, колеги от културните институти в гр. Казанлък, студенти и ученици беше продължена.

V. ФОТОЛАБОРАТОРИЯ

Дейността на фотолабораторията през 2023 г. беше съобразена с годишния план и задачите на НПМ „Шипка-Бузлуджа“. Фотолабораторията подпомагаше на всички отдели и звена. Тя активно се включи в подготовката на организираните през отчетната година от музейните специалисти временни експозиции.

Продължи попълването на музейния архивен фонд със снимки, запечатали важни моменти от всенародните тържества на връх Шипка по случай Националния празник на Република България и Шипченската епопея, честването на годишнината от гибелта на Хаджи Димитър и неговите четници на връх Бузлуджа, както и на организираните от музея събития – лекции, представяне на книги и презентации и др.

VI. ОТДЕЛ „СТОПАНСКИ“

Поддръжка и придобиване на имущество

Въпреки ограниченията, свързани със закъснялото приемане на държавния бюджет и липсата на достатъчно обслужващ персонал и техника, през 2023 г. бе направено всичко възможно за поддържането на включените в границата на НПМ „Шипка-Бузлуджа“ паметници и паметни места и повереното на музея държавно имущество. В тази връзка ръководството на музея и работниците в отдела извършиха:

1. Техническо обслужване на трафопоста в административната сграда на музея на връх Шипка.
2. Техническо обслужване и контролно замерване на заземителните инсталации на Паметника на свободата и Големия руски паметник.
3. Контролно замерване на осветеност и микроклимат на работните помещения в административната сграда на музея в гр. Казанлък.
4. Почистване на района на паметника на Хаджи Димитър на връх Бузлуджа.
5. Почистване на паметниците на 3-та и 5-та опълченски дружини, издигнати на източния склон на връх Шипка, от храсти и изсъхнали дървета.
6. Редовно окосяване на тревните площи в района на Паметника на свободата.
7. Почистване на тревни площи, изсъхнали храсти и дървета в двора на Дрянковата къща, с. Боженци, община Габрово.
8. Паметникът на свободата и другото предоставено за стопанисване и управление на музея недвижимо и движимо имущество е застраховано. На всеки от работниците на НПМ „Шипка-Бузлуджа“ е направена годишна застраховка трудова злополука. Застраховани са пътническите места в автомобилите на музея.
9. Техническо обслужване на автомобилния парк на музея.
10. Въвеждане на GPS системата „Viasat Technology“ за контрол на движението и отчитането на разходите за гориво на автомобилния парк на музея.
11. Монтаж на ново информационно табло и 16 броя нови указателни табели, показващи движението на обединената чета на Хаджи Димитър и Стефан Караджа по време на нейното преминаване през с. Враниловци, община Габрово.
12. Изграждане на ново вътрешно трасе на кабелна компютърна мрежа в административната сграда на музея в гр. Казанлък.

13. Закупуване и монтаж на пет броя нови климатици за административната сграда на музея.
14. Закупуване на шест броя метални шкафове за съхраняване на документи модел Sbm 2.
15. Закупуване на нова моторна косачка Shill FS 561 I-EM.
16. Ремонт на подемния механизъм на големия пилон, намиращ се изток от Паметника на свободата.
17. Ремонт на два броя нафтови горелки на Вечния огън на връх Шипка.
18. Бракуване на морално остарели книжни издания (книги, дупляни, картички и др.), собственост на музея, и депонирането им от лицензиран изпълнител за изкупуване на отпадъчни хартиени материали.

Проектиране

Във връзка с подготовката и възлагането на дейностите, свързани с изпълнението на одобрения проект за реставрация и консервация на Паметника на свободата през 2023 г. беше извършено следното:

1. Възлагане и изработване от лицензиран изпълнител на Техническа спецификация за изпълнението на строителството с предмет „Реставрация и консервация на фасадите на Паметника на свободата на връх Шипка в ПИ с идентификатор 83199.1.1, землището на гр. Шипка, Община Казанлък, Област Стара Загора“;

1.1. Възлагане и изработване от лицензиран изпълнител на остойносттаване на количествените сметки по всички части на работния проект по актуални пазарни цени към настояща дата.

2. Възлагане и изработване от лицензиран изпълнител на Документация по чл. 20, ал. 1, т. 1, б. „а“ от Закон за обществените поръчки и приложимите разпоредби на Правилника за приложение на Закона за обществените поръчки за възлагане на обществена поръчка за строителство с предмет: „Реставрация и консервация на фасадите на Паметника на свободата на връх „Шипка“ в ПИ с идентификатор 83199.1.1, землището на гр. Шипка, община Казанлък, област Стара Загора“, включваща указания за участие, проект на договор, образци на документи, проект на обявление и решение.

3. Възлагане и изработване от лицензиран изпълнител изработката на Документация по чл. 20, ал. 2, т. 2 от Закона за обществените поръчки и приложимите разпоредби на Правилника за приложение на Закона за обществените поръчки за възлагане на обществена поръчка за услуга с предмет: „Упражняване на независим строителен надзор при изпълнението на обект „Реставрация и консервация на фасадите на Паметника на свободата на връх „Шипка“ в ПИ с идентификатор 83199.1.1, землището на гр. Шипка, община Казанлък област Стара Загора“, включваща указания за участие, проект на договор, образци на документи, проект на обявление и решение.

4. Издаване на Разрешение за строеж № 215/07.09.2023 г. от Главния архитект на община Казанлък, с което се разрешава строителство на обект I-ва категория „Реставрация и консервация на фасадите на Паметника на свободата на връх Шипка, представляващ сграда с идентификатор 83199.1.6 КККР, находящ се в ПИ с идентификатор 83199.1.1 по КККР на землището на гр. Шипка, община Казанлък.

5. Регистрация под уникален номер 20231201-5390-0011 в ЦАИС ЕОП на обществената поръчка за реставрация и консервация на Паметника на свободата за предварителен контрол чрез случаен принцип.

6. Публикуване в ЦАИС ЕОП на обявление за обществена поръчка с уникален номер 05390-2023-0001 с предмет: „Изпълнение на СМР по всички части на проект за обект: „Реставрация и консервация на фасадите на Паметника на свободата на връх Шипка“ в ПИ с идентификатор 83199.1.1, землището на гр. Шипка, община Казанлък, област Стара Загора“.

7. Публикуване в ЦАИС ЕОП на обявление за обществена поръчка с уникален номер 05390-2023-0002 с предмет: „Упражняване на независим строителен надзор при изпълнение

на СМР по всички части на проект за обект: „Реставрация и консервация на фасадите на Паметника на свободата на връх Шипка“ в ПИ д идентификатор 83199.1.1, землището на гр. Шипка, община Казанлък, област Стара Загора“.

8. Изпълнение и отчитане на проект: „Реставрация на движими културни ценности (художествени произведения), експонирани в Паметника на свободата и експонати, участващи във временните експозиции на музея“. Проектът се финансира по обявена от Министерството на културата конкурсна сесия „Дейности по опазване и представяне на движимото културно наследство и визуалните изкуства в музеите и художествените галерии“. Финализирането на проекта и неговото отчитане предстои да бъдат извършени през пролетта на 2023 г. (Договор № РД 11-06-80/06.10.2022 г. между Министерството на културата и НПМ „Шипка-Бузлуджа“).

9. Разработване и частично изпълнение на проект: „Реставрация на движими културни ценности (художествени произведения) от фонда на музея, участващи във временни експозиции на НПМ „Шипка-Бузлуджа“ и изложби, отбелязващи годишнини на български художници“ експонирани в Паметника на свободата и експонати, участващи във временните експозиции на музея“. Проектът се финансира по обявена от Министерството на културата конкурсна сесия „Дейности по опазване и представяне на движимото културно наследство и визуалните изкуства в музеите и художествените галерии“. Финализирането на проекта и неговото отчитане предстои да бъдат извършени през лятото на 2024 г. (Договор № РД 11-06-1234/12.12.2023 г. между Министерството на културата и НПМ „Шипка-Бузлуджа“).

10. Разработване и кандидатстване за финансиране на проект: „Съставяне и отпечатване на каталог „Икони и църковна утвар от шипченския Храм-паметник „Рождество Христово““. Проектът се финансира по обявена от Министерството на културата конкурсна сесия „Дейности по опазване и представяне на движимото културно наследство и визуалните изкуства в музеите и художествените галерии“. След направения подбор от страна на Министерството на културата проектът не беше класиран за финансиране.

Обучения и квалификация

1. Главният счетоводител на НПМ „Шипка-Бузлуджа“ участва в обучение на тема: „Системите за вътрешен контрол – преглед на приложимата методология. Практически съвети при прилагането на основните видове контролни дейности по чл. 13 от ЗФУКПС. Отговори на практически въпроси, предварително поставени за дискусия“ (25.01.2023 г. – 26.01.2023 г., гр. Велинград, Гранд хотел „Велинград“).

2. Работниците на НПМ „Шипка-Бузлуджа“ участваха в занятие по учебна евакуация и пожарна безопасност на тема: „Пожар. Класификация на пожарите. Способи за прекратяване на горенето. Видове гасителни вещества. Видове пожарогасители. Основни правила при работа с противопожарните уреди. Учебна евакуация“ (03.02.2023 г., гр. Казанлък).

3. Работниците на НПМ „Шипка-Бузлуджа“ участваха в занятие по учебна евакуация и пожарна безопасност на тема: „Летни пожари. Способи за прекратяване на горенето. Видове гасителни вещества. Видове пожарогасители. Основни правила при работа с противопожарните уреди“ (18.07.2023 г., гр. Казанлък).

4. Главният счетоводител на НПМ „Шипка-Бузлуджа“ участва в обучение на тема: „Акценти в счетоводната отчетност. Нови указания на МФ и БНБ за обслужване на сметните на бюджетните организации. Специфика и допускани грешки в отчетността на Министерството на културата и неговите подведомствени разпоредители с бюджет“ (11.10.2023 г. – 13.10.2023 г., гр. Велинград, Гранд хотел „Велинград“).

5. Главният счетоводител, счетоводителят и специалистът на НПМ „Шипка-Бузлуджа“ участваха в обучение на тема: „Общински бюджет 2023 г. и стандартите за финансиране на делегираните от държавата дейности“ (06.12.2023 г., РС на КНСБ – Стара Загора).

Други дейности

1. Провеждане на профилактични медицински прегледи на работниците при НПМ „Шипка-Бузлуджа“.

2. Провеждане на профилактични прегледи при специалист офталмолог и закупуване на диоптрични очила и зимни якета на работниците, утвърдени в списък за лични предпазни средства.

3. Директорът на музея участва като член в състава на назначената от кмета на Столична община комисия за избор на директор на Регионалния исторически музей в София, проведен на 30.03.2023 г.

4. Директорът на музея участва като член в състава на назначената от кмета на община Карлово комисия за избор на директор на Общинската художествена галерия в Карлово, проведен на 03.05.2023 г.

5. Директорът на музея участва като член в състава на назначената от кмета на община Батак комисия за избор на директор на Историческия музей в Батак, проведен на 20.08.2023 г.

VII. БЮДЖЕТ

НПМ „Шипка-Бузлуджа“ е юридическо лице, второстепенен разпоредител с бюджет към министъра на културата – Държавна дейност 739 „Музеи, художествени галерии, паметници на културата и етнографски комплекси с национален и регионален характер“. Прилагането на системата на делегиран бюджет е сигурна предпоставка за подобряване на финансовата и материалната обезпеченост на музея.

С постепенното увеличаване на броя на туристите, посетили Паметника на свободата в сравнение с 2022 г., през 2023 г. НПМ „Шипка-Бузлуджа“ успя да преизпълни плана на собствените приходи. Това позволи на музея да осигури необходимото финансиране на част от планираните за изпълнение през годината дейности.

Съгласно прилаганите стандарти в делегираната от държавата дейности за 2023 г., субсидията на НПМ „Шипка-Бузлуджа“ бе в размер на 786304 лева.

Получените текущи дарения от дарители са в размер на 22512 лева, в т.ч.: 19512 лева от дарителската каса в Паметника на свободата. Получените дарения са вписани в Книгата за регистриране на даренията в НПМ „Шипка-Бузлуджа“ и са осчетоводени.

Уточненият план на собствените приходи за 2023 г. е в размер на 186543 лева. Реализираните собствени приходи до 31.12.2023 г. са в размер на 273240 лева.

Внесен данък 3 % върху приходите от стопанската дейност за 2023 г. по Закона за корпоративното и подоходно облагане на стойност 6543 лева.

Уточненият план за разходите на 2023 г. е в размер на 985867 лева, от които са изразходвани 911436 лева, разпределени както следва: издръжка – 326644 лева; изплатени заплати, други възнаграждения и задължителни осигурителни вноски от работодателя – 631442 лева; закупуване на ДМА – 15411 лева; платени данъци и такси – 8315 лева.

Съгласно Закона за счетоводството и Счетоводната политика на Министерството на културата са извършени счетоводни анализи, инвентаризации, актуализации на план/отчет в рамките на бюджета на НПМ „Шипка-Бузлуджа“.

Д-Р ЧАВДАР АНГЕЛОВ (п.)

*Директор на
НПМ „Шипка-Бузлуджа“*

Отчетът е разработен на база представените годишни отчети за 2023 г. на отделите и звената в НПМ „Шипка-Бузлуджа“.

Приложение № 1

Временни експозиции с движими културни ценности от фонда на музея:

1. „Освобождение“, 09.01.2023 г. – 27.02.2023 г., Художествена галерия „Проф. Илия Петров“ – Разград.
2. „Освобождение“, 28.02.2023 г. – 24.03.2023 г., Художествена галерия – Стара Загора.
3. „Строителите на Паметника на свободата“, 21.02.2023 г. – 07.04.2023 г., Музеен комплекс – Берковица.
4. „Строителите на Паметника на свободата“, 10.04.2023 г. – 10.05.2023 г., Държавен архив – Монтана.
5. „От оръжието към плуга. Животът на опълченците след Освобождението“, 08.02.2023 г. – 31.03.2023 г., Културно-информационен център „Безистен“ с интерактивен музей – Ямбол.
6. „Ний летиме от Балкана мощни Шипченски орли“, 08.02.2023 г. – 31.03.2023 г., Регионална библиотека „Захарий Княжески“ – Стара Загора.
7. „120 години Храм-паметник „Рождество Христово“ в гр. Шипка“, 16.02.2023 г. – 21.04.2023 г., Регионален военноисторически музей – Плевен.
8. „Ний летиме от Балкана мощни Шипченски орли“, 12.04.2023 г. – 02.06.2023 г., Регионален исторически музей – Шумен.
9. „Ний летиме от Балкана мощни Шипченски орли“, 12.07.2023 г. – 25.08.2023 г., Общински исторически музей – Карлово.
10. „120 години Храм-паметник „Рождество Христово“ в гр. Шипка“, 26.07.2023 г. – 15.09.2023 г., Национален музей на образованието – Габрово.
11. „Юбилейна изложба, посветена на 90-годишнината от рождението на Нестор Иванов“, 18.09.2023 г. – 20.10.2023 г., Изложбени зали „Рафаел Михайлов“ – Велико Търново.
12. „Пътят на свободата. От Шипка до Сан Стефано“, 24.11.2023 г. – 25.01.2024 г., Исторически музей – Етрополе.

Приложение № 2

Временни експозиции без движими културни ценности от музейния фонд:

1. „Строй се монумент“, 25.01.2023 г. – 24.02.2023 г., Музей на фотографията и съвременните визуални изкуства – Казанлък.
2. „Опълченци от Казанлъшкия край“, 17.02.2023 г. – 31.03.2023 г., НЧ „Пробуда – 1920“, с. Копринка, община Казанлък.
3. „Шипченската епопея през погледа на участника в Българското опълчение Стефан Кисов“, 24.02.2023 г. – 31.03.2023 г., Регионална библиотека „Стилиян Чилингиров“ – Шумен.
4. „Паметници на признателността“, 24.02.2023 г. – 15.02.2023 г., Национален музей „Христо Ботев“ – Калофер.
5. „На този връх свят паметник ще се издигне“, 22.02.2023 г. – 31.03.2023 г., Софийски университет „Св. Климент Охридски“ – София.
6. „Пътят на свободата. От Шипка до Сан Стефано“, 17.02.2023 г. – 07.04.2023 г., НЧ „Пробуда – 1928“, с. Змейово, община Стара Загора.
7. „Строй се монумент“, 26.04.2023 г. – 31.05.2023 г., Българска академия на науките – София.

8. **„Началото... 140 години от първото организирано честване на Бузлуджанската епопея“**, 12.07.2023 г. – 25.08.2023 г., Инфоцентър – Казанлък.
9. **„Началото... 140 години от първото организирано честване на Бузлуджанската епопея“**, 15.07.2023 г. – 10.08.2023 г., връх Бузлуджа.
10. **„Свобода без граници“**, 19.08.2023 г. – 30.11.2023 г., Паметника на свободата, връх Шипка.
11. **„Ний летиме от Балкана мощни Шипченски орли“**, 01.09.2023 г. – 27.10.2023 г., Военен клуб – Чирпан.